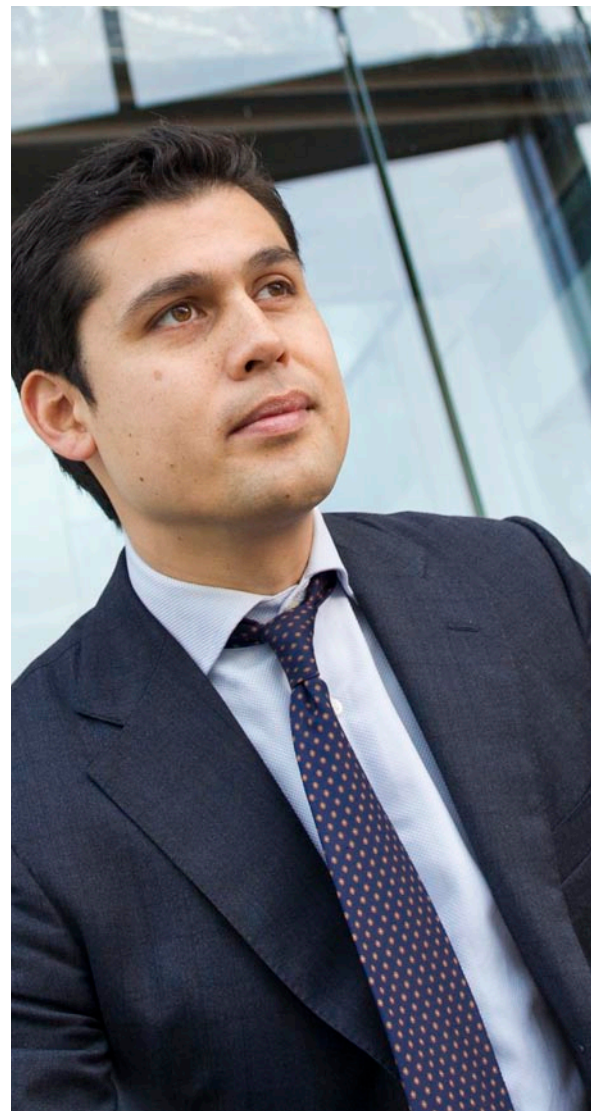

Hoogleraar Jonathan Soeharno

Het publieke vertrouwen in de juridische beroepen nam de afgelopen decennia af. Daarom staat integriteit hoog op de agenda, ook bij de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (KNB). Tijdens de Algemene Ledenvergadering zet hoogleraar Rechtspleging en Rechtsfilosofie Jonathan Soeharno zijn gehoor op scherp.

TEKST Jolanda aan de Stegge | BEELD Truus van Gog

Het thema van de lezing van Jonathan Soeharno is integriteit. Graag prikkelt hij zijn gehoor met pittige stellingen. Op verzoek van *Notariaat Magazine* formuleert hij de volgende: het is moeilijker om integer te zijn wanneer je als eenpitter werkt. Hij licht toe: 'Voor een eenling kan het lastiger zijn om weerstand te bieden aan (vaste) cliënten van wie je mogelijk financieel afhankelijk bent. Zeker wanneer zij jou vragen iets te doen waarbij de dienstweigerplicht in beeld komt. Het eigenbelang is dan volop in het geding.' Volgens hem is het voor een notaris in een groter kantoor mogelijk dergelijke zaken te bespreken met collega's, hetgeen de eventuele weigering van opdrachten gemakkelijker kan maken.

TIJDGEEST

De 37-jarige advocaat en hoogleraar promoveerde op het onderwerp 'De integriteit van de rechter'. Toen hij zijn onderzoek hiernaar in 2004 begon, luidden de reacties: daar zul je niet veel over vinden, want rechters zijn gewoonweg integer. Hoe anders is de tijdgeest nu, houdt hij zijn luisteraars voor. Integriteit-schendingen halen vrijwel dagelijks de media. Of het nou artsen betreft, wetenschappers, sporters, bankiers of juristen: overtredingen van integriteit worden breeduit gemeten.

JONG BEGRIP

Wat is integriteit, was de eerste vraag die hij zichzelf destijds stelde. Veronderstellend dat het onderwerp van alle tijden was, kwam Soeharno er verrassend genoeg achter dat dit in de literatuur over ethiek een jong begrip is. Het maatschappelijke debat hierover begint omstreeks de jaren zestig. Langzamerhand worden beroepen zoals die van rechter,

arts, advocaat of notaris toegankelijk voor iedereen. Tot welke zuil, religie of klasse iemand behoort, weegt minder zwaar dan wat iemand kan. Door die nadruk op vaardigheden verdwijnt het spreken over waarden en overtuigingen naar de achtergrond. Wel wil de cliëntèle van bijvoorbeeld een notaris weten welke (professionele) overtuigingen hij erop nahoudt. Heeft de verkozen notaris bijvoorbeeld betrouwbaarheid wel hoog in het vaandel staan? Ook doet de marktwerking zijn intrede. Bekend is dat marktwerking en professionele waarden op gespannen voet met elkaar kunnen staan. Wanneer een notaris bijvoorbeeld financieel in zwaar weer verkeert, kan dat de druk om diensten aan te nemen, vergroten. Overigens staat het notariaat daarin niet alleen. Integriteit, zegt Soeharno, gaat in de eerste plaats over vertrouwen. Integriteit gaat om dat wat boven elke twijfel verheven is. Het gaat om kernwaarden als zorgvuldigheid, onpartijdigheid en onafhankelijkheid, die de morele ruggengraat vormen van de notariële beroeps-groep. Dat is wat de samenleving van elke notaris vraagt.

‘Integriteit is de ruggengraat van het notariaat’

EIGENBELANG

Hij haalt een uitspraak van Max Weber aan: ‘Leefde men vroeger vóór de wetenschap, de politiek of advocatuur, nu leeft men er ook ván.’ Steeds meer mensen gaan ervan uit dat juristen niet (meer) worden gedreven door een publiek belang, maar vooral door hun eigenbelang, zoals het maken van carrière. Dat zet het vertrouwen onder druk. Sinds de opkomst van de digitale media komt daar

nog eens bij dat elk (vermeend) vergrijp direct in de openbaarheid komt. Iedereen heeft een camera op zak en elke misstap, hoe klein ook, kan worden vastgelegd en verspreid. Elk negatief artikel in de krant over een frauduleus handelende notaris slaat zo terug op de hele beroepsgroep.

VERTROUWEN

Hoe weet een klant of hij een notaris kan vertrouwen? De afgelopen jaren nam in de juridische beroepen de aandacht voor integriteit en het eeraspect toe. Aanvankelijk was hier veel aversie tegen, omdat men vond: wie moet uitleggen dat hij integer is, is dat juist niet. Maar de afgelopen jaren werd in vrijwel alle juridische beroepsgroepen de noodzaak gevoeld te expliciteren wat integriteit is. Dat gaat immers over meer dan alleen het voorkomen van schendingen. En gaat ook om steeds weer helder te bepalen waar de betreffende beroepsgroep op dat moment voor staat. Daarom legden verschillende beroepsgroepen gedragscodes vast waarin de kernwaarden werden geformuleerd. Ook werd het thema scherper aan de orde gesteld in de selectie en opleiding.

Cv Jonathan Soeharno

Jonathan Soeharno (1977) werkt als advocaat bij De Brauw Blackstone Westbroek en is hoogleraar Rechtspleging en Rechtsfilosofie aan de Universiteit van Amsterdam (UvA). Daarnaast is hij docent beroepsethiek voor de rechterlijke macht en voor het Openbaar Ministerie, lid van het bestuur van de beroepsopleiding voor de advocatuur, lid van de commissie wetenschappelijke integriteit van de UvA en adviseert hij financiële instellingen over ethiek en de bankierseed. Soeharno studeerde filosofie, theologie en rechten, waarin hij promoveerde. Zijn oratie ging over de waarde van de eed.

VERANTWOORDELIJKHEID

‘Hoe concretiseer je dit in het dagelijkse werk? Iedere notaris belichaamt het ambt van notaris. Dat houdt in dat alles wat je doet, je gedrag, de bejegening van cliënten, je inhoudelijke werk, afstraalt op het ambt. Cliënten leggen jou als notaris persoonlijke zaken voor, zij moeten jou kunnen vertrouwen.’

U beschouwt integriteit als een taak voor de KNB én voor de individuele notaris?

‘Ja, integriteit is typisch een opdracht aan zowel de beroepsorganisatie als aan de individuele leden. Iedere notaris moet onafhankelijk, onpartijdig en zorgvuldig zijn en moet weten wat hij doet. Daarnaast is het aan de beroepsorganisatie ervoor te zorgen dat de juiste mensen worden geselecteerd om toegelaten te worden tot dit ambt. Wie eenmaal toegelaten is, moet ook worden opgeleid en getraind in de beroeps-ethische waarden. Tenslotte is het ook aan de beroepsorganisatie om via het tuchtrecht de buitengrenzen te bewaken. Wanneer maatschappelijke veranderingen vragen om een andere invulling van de morele kern, moet de beroepsorganisatie er bovendien voor zorgen dat deze aanpassingen worden doorgevoerd en dat de leden hiervan op de hoogte zijn. Maar in de uitoefening van het beroep ligt de primaire verantwoordelijkheid altijd bij de individuele (kandidaat-)notaris.’

‘De notaris is bij uitstek het meest integere beroep’

MEESTER-GEZELOPLEIDING

Vroeger vond ethische vorming vooral plaats in de relatie tussen meester en leerling, zoals in het patronaat bij de advocatuur. Vanwege de hoge werkdruk blijft tegenwoordig vaak minder tijd over voor dergelijke informele kennisoverdracht. Daarom zie je bij de juridische beroepen een verschuiving van de meester-gezelopleiding naar een formele opleiding die de integriteit aspecten moet meenemen, bijvoorbeeld met een cursus beroepsethiek. Soeharno pleit ervoor dat de KNB zich voor beide opleidingsvormen hardmaakt. ‘Ethische afwegingen leren maken, komt immers bovenop de feitenkennis die studenten moeten vergaren. Bij integriteit gaat het om de invulling van de grijze ruimten en als beginnening leer je vooral van je directe voorbeelden. Het gaat over vormende momenten tijdens je wording tot notaris, over gecontroleerd fouten maken en de gelegenheid krijgen daarvan te leren. Op die manier veranker je integriteit in het karakter van de professional.’ Gebrek aan tijd of hoge werkdruk acht hij geen argumenten om weinig of geen aandacht te besteden aan integriteit. ‘Integendeel, tijdgebrek en hoge werkdruk werken integriteit-schendingen juist in de hand.’ Hij vindt dat de beroepsgroep en de individuele notaris verplicht zijn hieraan aandacht te blijven besteden. ‘Integriteit is een vast onderdeel van dit beroep, het hoort er onlosmakelijk mee

verbonden te zijn. De notaris staat in voor de juistheid, soms zelfs de waarheid, van het werk dat hij doet. Daarom kreeg hij een wettelijk monopolie. Wanneer je als notaris het vertrouwen verliest, ben je dus ver van huis.’

De beroepsgroep en het individu zijn verantwoordelijk voor de integriteit, zegt u. Journalist Joris Luyenijk publiceerde onlangs zijn boek ‘Dit kan niet waar zijn’ over de financiële sector. In een metafoor omschrijft hij de financiële wereld als een vliegend vliegtuig zonder piloot in de cockpit. Hij wijt zaken die fout lopen niet direct aan mensen, maar aan de complexiteit van het systeem. Zijn in het rechtssysteem ook vergelijkbare autonome processen denkbaar die terugslaan op de integriteit van de juridische beroepen?

‘Het is waar dat deze beroepen complexer worden en dat dit een uitdaging vormt voor de integriteit van die beroepen. Maar het is niet zo dat, omdat er sprake is van systeemfouten, je geen verwijt meer kunt maken aan de beroepsbeoefenaars. Een les die de advocatuur en het notariaat uit de financiële crisis zouden moeten trekken, is dat je als je iets niet begrijpt, je er niet zomaar in moet meegaan. Durf toe te geven dat je iets niet snapt of de gevolgen van bepaalde stappen niet kunt overzien. Je behoort als notaris te weten wat je doet als je een complexe vennootschapsstructuur opzet via een aantal landen en je mag daar ook best vragen over stellen. Als vrije beroepsbeoefenaar

is de notaris uiteindelijk zelf verantwoordelijk voor wat hij doet.’

Bij banken ligt het anders, vindt Soeharno. De kern van de ethiek van de bancaire sector draait immers om stabiliteit en dienstbaarheid aan de samenleving en economie als geheel. Dat draait om systeemverantwoordelijkheid waardoor de ethische verantwoordelijkheid eerder ligt bij degenen die over het systeem gaan – zoals leidinggevendenden of commissies die bancaire producten fiatteren – dan bij individuele bankmedewerkers. Wel houden ook zij een eigen verantwoordelijkheid, omdat zij niet alleen oog mogen hebben voor hun eigenbelang of bonus, maar ook behoren te beseffen wat een product voor een klant kan betekenen. ‘Met andere woorden: je kunt jouw eigen integriteit niet ontlopen door te wijzen naar het systeem.’

JUISTE ROUTE

‘De notaris is bij uitstek het meest integere beroep. Als we niet meer op het stempel van de notaris mogen vertrouwen, waarop dan nog wel? Ik zie dat de beroepsgroep zich inspant daar werk van te maken en actief tracht het vertrouwen waar te maken door verantwoording af te leggen. Mijns inziens is dat de juiste route.’ ■